

تأثیر الگو پذیری دینی در بازیابی هویت زن با نگاهی به سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها)

طلبه: منصوره کونانی

چکیده:

هویت زن به عنوان عضوی تأثیرگذار در خانواده و جامعه از جمله مسائلی است که دارای اهمیت می باشد. در جامعه امروز، نگاه مادی و ابزاری به زن، از یک سو و فطرت انسانی و زنانه از سوی دیگر، زنان را دچار تعارض نموده است. از این رو کسب هویت حقیقی زن، از جمله مسائلی است که اهمیت موضوع را مشخص می کند. دین مبین اسلام که پاسخگوی نیازهای فطری انسان است، دست زن را در این عرصه خالی نگذاشته است؛ وجود الگوهای دینی با نگاهی به سیره زنان نمونه در تاریخ اسلام راهی برای بازیابی هویت حقیقی زن است. در این مقاله سعی شده با روشی توصیفی- تحلیلی با محوریت قرار دادن سیره و ویژگی های شخصیتی حضرت فاطمه سلام الله علیها به واکاوی خصوصیات برجسته ایشان به منظور الگوگیری از نمونه یک زندگی با هویت حقیقی زن، پرداخته شود. لازم به ذکر است که کسب این ویژگی های متعالی منحصر به یک نوع از انسان نیست بلکه کمالاتی فراگیر هم برای مرد و هم برای زن محسوب می شود. در اهمیت این مطلب، می توان گفت که الگو باعث روشن شدن مسیر می شود؛ در دنیایی پیچیده که هدایت و گمراهی و گاه درست و نادرست در هم پیچیده شده و باعث سردرگمی انسان ها می شود، می توان با گزینش الگویی نیکو و پیروی از راهبردهای هدایتی و تربیتی آن، از گمراهی و تباهی درامان ماند. سوال مطرح می- شود که چه کسی یا کسانی در این اهداف متعالی می توانند دستگیر انسان شوند؟ در پاسخ می توان به معصومینی اشاره کرد که نمونه انسان کامل هستند؛ از جمله می توان به حضرت فاطمه سلام الله علیها نیز اشاره کرد که با الگوگیری از ویژگی ها و سکنات اخلاقی و رفتارهایشان می توان به مقصد رسید. شاخص های اصلی و کاربردی جهت الگو پردازی و نیل به زندگی ارزشمند عبارتند از: بصیرت و روشننگری، ولایت، عصمت، ازدواج، قناعت و شکر گذاری و سادگی، تواضع و همدلی، همکاری با شوهر

کلیدواژه: سیره، هویت، الگو و الگوپذیری، حضرت فاطمه سلام الله علیها

مقدمه:

هویت شامل ارزش‌هایی است که افراد دارند. هدف هر فرد پرورش ارزش‌ها و انتخاب‌هایی است، که با خود واقعی او سازگار است. از مهم‌ترین ابعاد هویت، هویت دینی است که نقش اساسی در تکوین هویت انسان‌ها دارد؛ براین اساس هویت حقیقی زن نقش مهمی در تحکیم بنیان خانواده و جامعه ایفا می‌کند. با توجه به دین مبین اسلام که در همه عرصه‌های زندگی نیازهای انسان را برطرف کرده، برای زنان نیز الگو و راهنمایی قرار داده است؛ ازجمله سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها) به عنوان یک شخصیت اصیل اسلامی می‌تواند زنان را برای رسیدن به اهداف متعالی دینی کمک کند. حال سوالی که مطرح می‌شود این است که چه هویتی تأثیرگذار باشد؟ شخصیتی برجسته مثل حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به عنوان یک الگوی اسلامی از چه ویژگی‌هایی برخوردار بودند که الگوبرداری از زندگی ایشان می‌تواند مصداق یک زندگی با هویت حقیقی برای همه زنان باشد؟

دراین میان ضروری است برای نمایاندن زندگی متعالی بانویی بزرگوار و نمونه، به بررسی ابعاد مختلف شخصیتی ایشان بپردازیم پژوهش‌های زیادی در این زمینه نگاشته شده؛ اما در خصوص تأثیر الگوپذیری دینی در بازیابی هویت زن با نگاهی به سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها) اثری یافت نشد. مثلاً در مقاله (بررسی شخصیت سیاسی حضرت فاطمه سلام الله علیها از فیض الله اکبری و نسرین الفتیان گیلان، بهار ۱۳۸۹، شماره ۳۴)، منحصراً به شخصیت سیاسی او پرداخت شده. اثر پژوهشی دیگری به نام (نگاهی به سیره حضرت فاطمه سلام الله علیها، دی ۱۳۶۶، شماره ۷۳)، به سیره و روش حضرت پرداخته شده، درحالی که اثر پژوهشی ما به دنبال این است که علاوه بر سیره، آگاهی همه جانبه و تأثیرپذیری در ابعاد مختلف را تبیین کند. در این پژوهش تلاش شده با روشی توصیفی- تحلیلی به واکاوی تأثیر الگوپذیری دینی در بازیابی هویت زن با نگاهی به سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها) مورد بررسی قرارگیرد.

مفهوم‌شناسی :

الف) سیره:

سیره در ادبیات و لغت به معنای رفتن، جریان داشتن و در حرکت بودن به کار رفته (زبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس، ص ۵۴) و بر این اساس بسیاری نیز واژه سیره را به نوع حرکت و شیوه جریان داشتن و یا به عبارتی نوع، سبک و شیوه رفتار و کردار تعریف کرده‌اند. (راغب مفردات، ص ۷۲۴)

ب) هویت:

هویت در لغت عبارت است از هستی، وجود و آنچه سبب شناسایی شخص باشد، هویت به معنی حقیقت جزئی است؛ یعنی هرگاه ماهیت با شخص در نظر گرفته شود. (شکیبایی، گلزاد، مفهوم هویت و عوامل موثر در شکل گیری آن، ص ۲)

ج) الگو و الگوپذیری:

الگو: در لغت به معنی سرمشق و اسوه می‌باشد. در بعضی معانی الگو به اسم چیزی گفته می‌شود که از کاغذ یا مقوا بریده باشند؛ از این تعریف به همانندسازی که یکی از شاخصه‌های برجسته در الگوگیری است می‌رسیم.

الگوپذیری: به فرآیندی اطلاق می‌شود که در آن رفتار یک فرد یا گروه همانند محرکی برای افکار، نگرش‌ها یا رفتارهای شخص یا اشخاص دیگر به کار گرفته می‌شود. به عبارت دیگر، الگوپذیری یعنی فرایند پیروی از یک مدل عینی و راهنمای عمل در رفتار و کردار (اسدی، الگوپذیری و نقش بسیار مهم آن در زندگی، ص ۱)

بنابراین الگو باید از هر نظر کامل و متعالی باشد تا شایستگی و لیاقت سرمشق بودن را داشته باشد و دیگران را به سوی خود جلب کند. حضرت ولی عصر (عج) می‌فرماید: فاطمه دختر رسول خدا (ص) برای من اسوه و الگویی نیکو است. (الغیبه للحجه، طوبی، محمد بن الحسن، دارالمعارف الاسلامیه، قم، چاپ اول، ص ۲۸۶)

روشن‌گری و بصیرت:

بصیرت داشتن حضرت و موقعیت‌شناسی ایشان از ویژگی‌های بارز ایشان می‌باشد، تا جایی که هر کس از چنین خصیصه‌ای برخوردار نباشد، قطعاً از همراهی با امام زمان خود باز خواهد ماند؛ زیرا بصیرت و روشن‌بینی در تشخیص تکلیف در برابر موقعیت‌ها سه مرحله دارد:

مرحله نخست: بصیرت آن است، در آن شرایطی که غبار فتنه بلند شد. حق و باطل در برابر هم قرار گرفتند

، اهل بصیرت کسانی‌اند که حق را از باطل شناخته و در تشخیص حق از باطل متحیر و معطل نمی‌مانند.

مرحله دوم: بصیرت آن است؛ اهل بصیرت پس از شناخت حق از باطل در تشخیص زمان نصرت رساندن و همراهی با حق، به هیچ‌وجه خطا نمی‌کند و گرفتار خطای توأبین نمی‌شوند که یقین داشتند حسین بن علی (علیه السلام) حق و یزید باطل است؛ ولی در زمان نصرت رساندن به امام زمان خویش، گرفتار خطای محاسباتی شده بودند.

مرحله سوم: بصیرت آن است؛ به هنگام نصرت رساندن به حق کم نیاورد و حاضر شود از جان، مال، فرزند و آبروی خود هزینه کند؛ مانند میثم تمار و قنبر و عبدالله بن خیاب که همه هستی خود را در راه ولایت هزینه کردند.

سیره عملی پیشوایان معصوم از جمله حضرت زهرا (سلام الله علیها) برمدار بصیرت بود، یعنی درهمه جا و همه حال بدون تدبیر عمل نمی‌کردند و همواره زندگی خود را بر مدار بصیرت و آگاهی دادن به مردم سپری کردند؛ حضرت علی (علیه السلام) در مورد اهمیت بصیرت می‌فرماید: با بصیرت کسی است که بشنود و اندیشه کند و از عبرت‌ها پند بگیرد، و راه روشنی را بییماید و از افتادن در پرتگاه‌ها دوری کند. (امام علی علیه السلام ، نهج البلاغه، خطبه ۱۵۳، صفحه ۲۱۹). در کتب تاریخی آمده: وقتی حضرت زهرا در بستر بیماری قرار گرفتند، زنان مهاجر و انصاری که در مکتب ایشان تعلیم و تربیت می‌آموختند برای عیادت نزد حضرت

می‌آمدند و حضرت بدون این‌که از حال خودشون چیزی بگویند به دفاع از ولایت و بصیرت افزایی می‌پرداختند، تا جایی‌که سخنان حضرت درون خانه‌ها بازتاب بزرگی پیدا کرد و آگاهی و بصیرت را در بین آنان زنده کرد (پودات، فهیمه، جهاد تبیین حضرت زهرا(سلام‌الله) و حضرت فاطمه معصومه(علیه‌السلام) در دفاع از ولایت، سال ۱۴۰۱، شماره ۱۰). بانوان مهمترین نقش را در تحکیم بنیان خانواده و جامعه دارند که امروزه دشمن با سرمایه گذاری‌های مغرضانه خود به دنبال تخریب نقش محوری و اثرگذار آنان است؛ از این رو زنان باید با بصیرت و آگاهی تمام و تأسی از سیره زندگی حضرت فاطمه علیها السلام، هویت اسلامی خود را حفظ و توطئه‌های دشمنان را خنثی کنند.

عبادت و بندگی خداوند:

هدف از خلقت انسان طبق تصریح قرآن چیزی جز عبادت و بندگی خداوند نیست و چه زیباست که همه بندگان خداوند در برابر عظمت خداوند با خضوع و خشوع بایستند و خداوند را با فروتنی و در آرامش سجده کنند. حضرت فاطمه سلام‌الله علیها آن قدر عبادت کرد و نماز خواند که خداوند فرمود: (ای پیامبر! ما قرآن را نازل نکردیم که خودت رو به مشقت بیندازی)، از جمله عبادات حضرت زهرا دعا برای مردم بود که امام حسن (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: در شب جمعه دیدم که مادرم پیوسته مشغول قیام و رکوع و سجود بود تا صبح دمید و شنیدم که برای مؤمنین و مؤمنات زیاد دعا می‌کرد (دوانی، بانوی بانوان جهان، ص ۸۴، ۱۳۸۴) همچنین از عبادت‌های حضرت فاطمه (سلام الله علیها) این بود که بسیار قرآن تلاوت می‌کردند حتی زمانی‌که مشغول کار بود قرآن می‌خواند. نوع دیگری از عبادت‌های ایشان این بود که روزه‌های مستحبی می‌گرفت و زیارت قبور می‌رفت برای عبادت خود و فرزندان‌ش برنامه‌ریزی خاصی داشت. در شب قدر برای فرزندان‌ش برنامه‌ریزی می‌کرد مناجات و تعقیبات خاصی پس از هر نماز داشت هرگاه به عبادت می‌ایستاد بدنش از ترس و خوف پروردگارش می‌لرزید. ایشان حتی در اولین شب زندگی مشترک‌شان با حضرت علی علیه السلام به نماز و عبادت مشغول بودند. (نجفی، جستاری به سبک زندگی حضرت فاطمه(س) باتاکید بر بند هفتم بیانیه گام دوم انقلاب، پاییز ۱۴۰۰). شیوه عبادت و بندگی حضرت زهرا به گونه‌ای بود که می‌تواند برای زنان، الگو و اسوه‌ای ارزشمند باشد و درکنار همسرمداری و تربیت فرزند،

خانه را عهده دارشد و علی کارهای بیرون از خانه رو برعهده گرفت. (حکیم، درسنامه زندگانی و سیره حضرت زهرا علیهاالسلام).

همدلی و تواضع و صمیمیت ازجمله ویژگی‌های یک بانوی مسلمان است، به گونه‌ای که حضرت زهرا سلام الله علیها از این ویژگی برخوردار بودند. ایشان برای کانون گرم خانواده ارزش خاصی قائل بود و همواره در پی آن بود که روابط خانواده را استحکام ببخشند و کنار همسر، پشتیبان و حامی او باشد. آن حضرت به همسر-گرامی خود علاقه زیادی داشت و با او همدلی می کرد. (تبریزی، درس‌هایی از حضرت فاطمه علیه‌السلام برای زنان، سال ۱۳۸۶، شماره ۹۲). بنابراین از امتیازات یک بانوی نمونه، همدلی و تواضع در برابر شوهر است و اگر زن و شوهر یا یکی از آنها، اهل گذشت و عفو باشد، مطمئناً در برابر همه سختی‌های زندگی استقامت می‌کند و این امر باعث استحکام بنیان خانواده می‌شود.

قناعت، سادگی و شکرگزاری:

زنان مسلمان با توجه به تعالیم قرآن و اهل بیت علیه السلام همواره ساده‌زیستی را سرلوحه زندگی خود قرار داده و در پی تلاش برای تربیت فرزندان شایسته و دینی و رسیدن به کمال هستند؛ چراکه دل‌بستگی به دنیا و تشریفات و تجمل‌گرایی مانع رشد و کمال انسانی می‌شود. به همین جهت حضرت فاطمه سلام الله علیها با اینکه می‌توانست در رفاه کامل و بدون سختی زندگی کند اما چنین نکرد. دنیا در نگاه فاطمه طوری بود که با سختی‌ها و رنج و خستگی‌های زندگی کنار می‌آمد و در مقابل همه این سختی‌ها صبر و بردباری پیشه می‌کرد چرا که خداوند برای صبر پیشگان پاداشی عظیم وعده داده است. (تبریزی، درس‌هایی از حضرت فاطمه سلام الله علیها برای زنان، مبلغات ۱۳۸۶، شماره ۹۲) در حدیثی از حضرت فاطمه سلام الله علیها نقل شده که به پدر بزرگوارش فرمود: یا رسول الله، سلمان از لباس‌های ساده‌ای که بر تن داشتم تعجب کرد سوگند به خدایی که تو را به پیامبری در راه حق مبعوث کرد من و علی زندگی ساده‌ای داریم و زیرانداز و فرش خانه ما پوست گوسفندی است که روزها برای شترمان بر روی آن علف می‌ریزیم و شب‌ها خودمان بر

روی آن می‌خواهیم و بالش‌های ما از پوست و داخل آن با لیف خرما پر شده است. حضرت زهرا (س) در پی رسیدن به چیزهای گران‌بها نبود؛ او نه لباس‌های گران‌قیمت بر تن داشت و نه خانه‌ای تجملی؛ بلکه هرآنچه داشت خرج مستمندان می‌کرد و یا این‌که در راه دین اسلام هزینه می‌کرد (حکیم، زندگانی و سیره حضرت زهرا سلام الله علیها، س ۱۳۹۳، ص ۸۸)، البته ساده زیستی با آراستگی منافاتی ندارد. انسان می‌تواند درحین ساده زیستی ظاهری آراسته و مرتب داشته باشد. حال اگر بانوان ما با الگوگیری از حضرت فاطمه (س) از چشم و هم چشمی و تجملات دست بردارند، می‌توانند از بسیاری اختلاف‌ها و افسردگی‌ها درخانه و جامعه جلوگیری کنند.

نتیجه‌گیری:

ارزش‌های زندگی، باورهای اصلی ما انسان‌ها هستند که رفتارها و اهداف مان را هدایت و به ماکم می‌کنند تا موفقیت کلی خود را در زندگی بسنجیم. برای بسیاری، ارزش‌گذاری از دوران کودکی آغاز می‌شود؛ زیرا والدین مان برخی از ارزش‌ها را به ما می‌آموزند با وجود این، پس از ورود به بزرگسالی، مسئولیت شناسایی ارزش‌های فردی برعهده خود فرد می‌باشد؛ چراکه این عوامل به عنوان انگیزه و معیار موفقیت دنیوی و اخروی خواهد بود.

بر این اساس برای کسب هویت ارزشمند باید به دنبال مصادیقی حقیقی و اصیل بود، که تمام عرصه‌ی زندگانی خود را بر محور کمالات و ارزش‌های الهی تنظیم کرده‌اند. یکی از افراد مهم و ارزشمند را می‌توان حضرت فاطمه سلام الله علیها معرفی کرد که با دقت در شیوه و سیره ایشان به خوبی می‌توان به چیستی هویت ارزشمند و نقش این مقوله در زندگی فردی و اجتماعی هرکس اعم از زن و مرد، آگاهی پیدا کرد.

این مساله مبرهن است که وصول به یک هویت ارزشمند دینی صرفا در سایه تعالیم الهی ممکن خواهد بود و تعالیم الهی هم در صورتی در میان مردم، نشر و گسترش پیدا می‌کنند که معلمان و راهنمایان آن، بزرگانی باشند که بتوان زندگی و ویژگی‌های شخصیتی‌شان را سرمشق و الگو برای سایر اقشار مردم قرار داد.

منابع :

● قرآن

۱- فیض الله اکبری، نسرین الفتیان گیلان، بررسی شخصیت سیاسی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) بهار

۱۳۸۹، شماره ۳۴

۲- نگاهی به سیره حضرت فاطمه (سلام الله علیها) پاسدار اسلام، دی ۱۳۶۶، شماره ۷۳

۳- زبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس

۴- راغب، مفردات

۵- شکیبایی، گلزاد، مفهوم هویت و عوامل مؤثر در شکل گیری آن

۶- اسدی، الگو پذیری و نقش بسیار مهم آن در زندگی

۷- الغیبه للجه، طوبی، محمد بن الحسن، دارالمعارف الاسلامیه، قم، چاپ اول

۸- امام علی (علیه السلام)، نهج البلاغه، خطبه ۱۵۳

۹_ پودات، فهیمه، جهاد تبیین حضرت زهرا (سلام الله علیها) و حضرت معصومه (علیه السلام) در دفاع از

ولایت، ۱۴۰۱ شماره ۱۰

۱۰- تبریزی، عبدالکریم، درس هایی از حضرت فاطمه (سلام الله علیها) برای زنان، ۱۳۸۶، شماره ۹۲

- ۱۱- حکیم، سید منظر، زندگانی و سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها)، نشر هاجر، قم ۱۳۹۳.
- ۱۲- محمدی، زهرا، حضرت زهرا الگوی زن مسلمان، ۱۳۹۰، شماره ۱۰.
- ۱۳- ریحانه لطیفی، محمدمهدی کریمی نیا، مجتبی انصاری مقدم، عصمت حضرت زهرا (سلام الله علیها) از دیدگاه آیات و روایات، ۱۴۰۱ شماره ۳۶
- ۱۴- نبوی زاده نمازی، فائزه سادات، ازدواج آسان، ۱۳۹۴، شماره ۷
- ۱۵- خاتمی، سید احمد، سیره فاطمی، چاپ اول، سال ۱۳۹۳.
- ۱۶- قهرمانی نژاد شایق، زندگی و سیره حضرت زهرا سلام الله علیها، به عنوان الگوی سبک زندگی دینی، ۱۳۹۴، شماره ۱۵
- ۱۷- صفری، حکیم، الگوی رفتاری حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها)، میراث ماندگار، قم، ۱۳۸۵
- ۱۸- اکرم بهلولی، علیر حسین، سیمای حضرت زهرا (سلام الله علیها) از دیدگاه عرفانی امام خمینی (رحمت الله)
- ۱۹- حسینی، سید جواد، در جستجوی استناد به حدیث غدیر در کلمات نورانی فاطمه زهرا (سلام الله علیها)، مبلغات ۱۳۸۱، شماره ۳۸
- ۲۰- حسینی، سید جواد، دفاع فاطمه (سلام الله علیها) از امامت و امام خویش، پاسدار اسلام، سال ۱۳۸۷، شماره ۳۱۸.
- ۲۱- دوانی، علی، بانوی بانوان جهان، رهنمون، سال ۱۳۸۴
- ۲۲- نجفی، محمدعلی، جستاری به سبک زندگی حضرت فاطمه (س) با تاکید بر بند هفتم بیانیه گام دوم انقلاب، پاییز ۱۴۰۰
- ۲۳- تبریزی، عبدالکریم، درس هایی از حضرت فاطمه علیه السلام برای زنان سال ۱۳۸۶، شماره ۹۲

۲۴- حکیم، سیدمنظر، درسنامه زندگانی و سیره حضرت زهرا علیهاالسلام، سال ۱۳۹۳